

Metoder i vägledningen, rapport från en stipendieresa i Ungern

Längst ner vid rumänska gränsen i staden Makó, berömd för sin lök, träffade vi på en svensk kundarbetsplats på det nyöppnade moderna arbetsförmedlingskontoret. Avancerad IT-teknik fann vi överallt men uppenbarligen så finns det ingen vägledning i Ungern eller så hittade vi den inte, åtminstone inte i den form som vi definierar vägledning. Men jag är inte alls besviken, sånt får man räkna med om man åker på stipendieresa.

Jag hade förmånen att delta i Academiautbyte till Szeged i södra Ungern under en vecka i maj tillsammans med nio kollegor från Frankrike, Italien, Spanien och Finland. Temat för stipendieresan var ”Metoder i vägledningen”. Här följer lite reflektioner kring resan.

Var är vägledningen undrade vi alla efter att ha fått en grundlig genomgång av arbetsförmedlingens organisation under två dagar? På skolor och universitet, som vi också hade tillfälle att besöka, fanns ingen professionell vägledning och på arbetsförmedlingen består vägledningen framförallt av information om arbetsmarknad och utbildning. Alla som vi mötte var mycket professionella och tog väl hand om oss, men det ändrar inte det faktum att vägledning i Ungern, som det ser ut idag, tycks förekomma i mycket ringa omfattning.

De kollegor som deltog i utbytet var alla vägledare i den bemärkelsen att de hade samma grundsyn på vägledning och delade de etiska värderingar som vi har i Sverige. Mina kollegor arbetade på grund- och gymnasieskolor, med vuxenutbildning och på universitet i sina hemländer. Utbytet av erfarenheter med de övriga Academiastipendiaterna var den största behållningen under vistelsen. Vi hade livliga diskussioner om den eftersatta vägledningen i Ungern, men även till viss del i våra egna länder, och det visade sig att vi var rätt så eniga om hur vi ville att en bra vägledning borde bedrivas.

En halvdag kunde vi ägna åt att lista vanliga problem när det gäller vägledningen i våra olika länder och vi fann många likheter. Exempel på sådana gemensamma problem var vägledning för invandrar- och flyktinggrupper, vägledning på universiteten var eftersatt i flera länder och vi var många som saknade en central myndighet eller organisation för vägledning med gemensamma mål och visioner. Detta ledde fram till en idé, som vi alla delade, om att man borde jobba för en gemensam europeisk grundutbildning för vägledare där det ges möjlighet till utbyte med övriga Europa och där länder, som t ex Ungern kan dra nytta av de erfarenheter av vägledarutbildning som redan finns och där vissa länder ju ligger långt framme.

Det borde också vara en logisk konsekvens, när allt fler europeiska studenter söker sig utomlands för att studera, och när man nu arbetar för ökad rörlighet och samordning av de europeiska utbildningarna, att även grundutbildningen för vägledare ses över, internationaliseras och får ett likvärdigt innehåll och en jämn och hög kvalitet.

Vi presenterades för en arbetsmarknadsorganisation som i sin uppbyggnad var mycket lik Sveriges med länsarbetsnämnder och regionala och lokala arbetsförmedlingskontor och vi fick också information om arbetsmarknadspolitiska åtgärder som ”starta-egget”- bidrag, flyttbidrag, lönebidrag, praktik etc. Presentationerna och studiebesöken hölls alltid på ungerska och tolkades till engelska och franska av våra språkkunniga värdar.

Det finns ingen vägledning på skolorna utan den uppgiften sköts av lärare som ofta saknar utbildning eller kunskap om vägledning. Vägledningen i Ungern sorterar under arbetsförmedlingen. På de regionala arbetsförmedlingskontoren finns en form av kombinerade vägledare/arbetsförmedlare anställda. Förutom rena platsförmedlingsuppgifter tar de emot och informerar gruppvis, elever som går ut grundskola och gymnasium om yrken och studiemöjligheter. De har till sin hjälp skriftlig information om yrken och utbildningar samt

videofilmer om olika yrken. För unga arbetssökande finns "söka-jobb"-grupper där ungdomarna bl a får göra videofilmade anställningsintervjuer.

Fortbildning i vägledning förekommer endast i begränsad omfattning, t ex om hur man använder modern IT-teknik i vägledningen, och vänder sig då enbart till arbetsförmedlingens personal.

Det fanns inga arbetsförmedlingar i Ungern före 1991 eftersom det formellt inte existerade någon arbetslöshet. 1991 byggdes arbetsförmedlingen upp med stöd av världsbanken och 1993 startade utbildning för vägledare/arbetsförmedlare inom arbetsförmedlingen. Idag är det en 3-årig utbildning på collegenivå, den finns också som en 4-årig korrespondensutbildning, och har man en tidigare universitetsutbildning tar utbildningen 2 år. Innehållet är platsförmedling och karriärvägledning, praktik på arbetsförmedling ingår och efter utbildningen blir man "counsellor on employment degree". För utbildade lärare finns numera sedan något år tillbaka en ny utbildning till "career guidance teacher" i form av en korrespondenskurs på 1 år.

Vi träffade även en psykolog, Mária Kukla, på arbetsförmedlingen. Hon titulerar sig "psychological counsellor". Det finns ett fåtal psykologer anställda på de regionala arbetsförmedlingskontoren och det är endast de som, vad vi förstod, bedriver kvalificerade vägledningssamtal. Utbildningen för denna yrkeskategori är 5 års grundutbildning till psykolog och dessutom tillkommer 3 års "training" (vidareutbildning). Psykologen arbetar med fördjupade samtal och träffar ofta klienten vid flera tillfällen. Psykologiska test, liksom olika dataprogram för valstöd och karriärplanering, är vanliga redskap i psykologens arbete.

På universiteten finns inga vägledare och studenterna får vända sig till arbetsförmedlingen, liksom eleverna på grund- och gymnasieskolorna. På olika platser i landet förekommer det någon gång om året kunskapsmässor med information om yrken och utbildningar. Skolorna har dessutom möjlighet att bjuda in arbetsförmedlare och arbetsmarknadspsykolog för att informera eleverna.

Ett stort problem i Ungern, som alla vi mötte tog upp, är det minskade befolkningsunderlaget i Ungern. Det leder till att de flesta utbildningar har få sökande och konkurrerar om studenterna.

Jag går inte närmare in på utbildningssystemet i Ungern men vill ändå nämna det faktum att sedan 2 år tillbaka är utbildning obligatorisk i Ungern upp till 18 års ålder. Som det ser ut idag måste föräldrarna ge sitt tillstånd om barnen ska få arbeta i stället. Reformen ska vara helt genomförd 2010. Efter 8 års grundskola går eleverna vidare till antingen 4-åriga studieförberedande utbildningar eller till tekniska eller yrkesinriktade utbildningar där de första 2 åren är mer generellt inriktade och de sista mer specialiserade och där även praktik kan ingå.

Universitetsutbildningen i Ungern är dåligt anpassad till arbetsmarknaden vilket leder till att en stor grupp efter sin examen går ut i arbetslöshet. Det har fått till konsekvens att t ex många unga läkare söker sig utomlands för att arbeta bl a inom läkemedelsindustrin.

Våra språkkunniga värdar arbetade dels på NRCVG, National Resource Centre for Vocational Guidance Hungary, vilket är beläget i Szeged, inte i Budapest, samt på EURES-kontoret som låg i samma byggnad och där också arbetsförmedlingen var inhyst.

Ildiko Jarai som ansvarade för vårt program och var med oss hela tiden, arbetade på NRCVG liksom Eva Mezo som också fick fungera som tolk. På NRCVG jobbar de dels med att producera information om utbildning, arbetsmarknad och socialförsäkringssystem i olika EU-länder, dels med att ge service via internet, telefon och till besökare. Man organiserar också konferenser och utbildningar om utlandsstudier, samt administrerar stipendier för sådana studier. EURES-advisern Agnes Gargayán har samma uppgifter som sina kollegor i

övriga Europa, vilket innebär att hon främst informerar om arbete i andra länder och deltar i ett europeiskt nätverk för EURES-advisers. Eftersom kontoren är små och ligger i samma byggnad samarbetade man mycket, till exempel kring programmet för oss vägledarstipendiater.

Vi fick under veckan tillfälle att besöka lektioner i engelska och franska på ett mellanstadium och i en gymnasieklass och det var även inlagt ett besök på universitetet. Det senare visade sig vara på studentkåren, inte på själva universitetet och informationen handlade mest om den service som studentkåren gav. Vi tog upprepade gånger upp frågan om hur vägledningen för studenterna bedrivs, men förstod till slut att de inte förstod själva frågan och detta på grund av att det faktiskt inte existerar någon vägledning alls på universitetet.

En eftermiddag fick vi tillfälle att besöka ett lokalt arbetsförmedlingskontor i staden Mako, berömd för sin produktion av lök. Där hade de nyss öppnat ett ”modern”, datoriserat arbetsförmedlingskontor med hjälp av bl a Danmark och Sverige, och det var där vi stötte på kundarbetsplatser från den svenska arbetsförmedlingen. Målet inom något år är att kontoret skall arbeta helt och hållet med självservice enligt svensk-dansk modell, men ett stort problem är att de arbetslösa saknar vana vid att använda moderna datoriserade redskap.

Arbetslösheten i regionen, som är en jordbruksbygd, var hög (den officiella siffran var 12 %) och utöver detta befann sig många arbetslösa i olika åtgärder.

Den största behållningen av besöket i Mako, var att vi där fick en grundlig genomgång av utvecklingen på arbetsmarknaden i regionen efter socialisttiden och dessutom en konkret bild av invånarnas levnadsvillkor efter det att jordbrukskooperativen på 90-talet privatiserades och många industrier stängdes. Mako ligger alldeles på gränsen till Rumänien och av tradition har man alltid haft många rumänska jordbruksarbetare. Sedan ett par år är det betydligt svårare för rumäner att arbeta i Ungern, fick vi höra, dels pga att man infört stränga straff för svartarbete, dels för att rumänerna numera måste betala en hög avgift till rumänska myndigheter för att få komma över gränsen.

Ett minskat befolkningsunderlag gör att man har svårt att få ungdomar att stanna i regionen men nu hoppas man på att det nya motorvägsbygget till Szeged ska locka företag att etablera sig i Mako, berättade vår värd chefen för arbetsförmedlingen Budai László.

En stipendieresa innebär inte bara arbete utan vi fick rika tillfällen att se oss omkring och umgås med varandra på kvällarna och utbyta erfarenheter och det ingick också kulturella aktiviteter i programmet. Szeged är en fin liten universitetsstad med många vackra byggnader i en speciell ungersk variant av jugendarkitektur och med strandpromenader längs den breda floden Tisza som delar staden i två delar. Här finns också, som överallt i Ungern, badanläggningar med hälsobad och olika former av behandlingar till mycket låga kostnader.

Och det var ett helt annat tempo i Szeged än vad vi är vana vid från Västeuropa, aldrig att våra värdar lät sig stressas eller skyndade på oss, allting fick ta sin tid och vi möttes av mycket vänlighet men även av nyfikenhet och intresse.

Ett problem som man får räkna med under en sådan här stipendieresa är språkförbistringen. Ett par deltagare kunde ingen engelska utan enbart franska och andra hade bristande kunskaper i engelska, varför det blev en hel del missuppfattningar, men samtidigt var det en utmaning att tvingas kommunicera på alla de språk, även franska och spanska, som var och en av oss bara delvis behärskade.

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag är mycket nöjd med min resa, med de erfarenheter jag fick tillfälle att göra i Szeged och med det varma och generösa mottagandet och jag kan varmt rekommendera svenska vägledare att söka stipendium till Ungern.